

Torsdag med THORS

29.12.83

JULENS mest akuta del är över, men ännu dröjer vi väl länge kvar i julstämningen. Och funderar över julbetonade problem – som t.ex. hur ordet JUL kommit till...

"Varifrån kommer ordet jul?", frågar en läsare. Min första reaktion på frågan var "Tänk om någon kunde säga det med säkerhet", alltså ange den ursprungliga hemtrakten för ordet jul – och framför allt – ange dess ursprungsbetydelse. Jul är nämligen ett bland experterna mycket omdiskuterat ord.

För det första skall det sägas, att jul är ett germanskt ord. I romanska språk används helt andra ord, t.ex. franskans Noel och italienskans Natale, som båda återgår på en latinsk term (Natale) för Kristi födelsefest.

Ordet jul är i huvudsak inskränkt till de nordiska språken. Tyskan har *Weihnachten*, sammansatt av ett gammalt ord för "helig" – besläktat med vårt *viga* – och en form av ordet för "natt", engelskan har sitt välkända *Christmas* "Kristmäss", "Kristhögtid". Utom Norden är ordet jul närmast känt som en ålderdomlig term i skotsk engelska (*Yule*) och som lånord i finskan. *Joulu* anses nämligen vara ett mycket tidigt lån från nordiska språk, ett ännu äldre lån är *juhla* "högtid, fest". Med detta ord kan man jämföra den fornengelska formen *geohhol* för "jul".

Aven om forskarna ansett sig kunna säga att den germanska grundformen varit *jehwla*, *jewla*, har ingen grundform till detta kunnat framläggas och vinna erkännande. I stort sett får vi åtminstone i nuläget nöja oss med att säga att jul är ett gemensamt nordiskt ord med utlöpare i nordlig engelska och i finskan.

□

Samma läsare har lagt märke till en annons, där folk uppmanades komma på klappjakt. Läsaren frågar nu varifrån ordet klappjakt i sin egentliga betydelse kommer.

Klappjakt betyder ursprungligen "en jakt under vilken villebrådet genom klappningar eller annat buller drivs fram mot de på pass stående skyttarna". Förleden är alltså vårt ord **klappa** som vi känner t.ex. i uttrycken "klappa i händerna", "klappa på dörren". I nutiden förekommer väl ordet **klappjakt** mest i uttryck som **anställa klappjakt på (efter) någonting**, dvs. "att ivrigt leta efter någonting eller förfölja något eller någon".

□

En annan läsare är lite missnöjd med en tidningsnotis där det talas om ett **unik hederstecken**. Av den efterföljande artikeln går det dock fram, att det åsyftade hederstecknet delats ut elva gånger tidigare.

Onekligen är **unik** "enastående", det är bildat till latinets **unus** "en". Visserligen håller jag med den frågande om att "en av elva" inte egentligen kan betecknas som något unikt, men det har "gått lite inflation" i användningen av **unik**. Det ser man av att **unik** ibland uppträder i komparationsformer: **unikare** och **unikast**. Ett exempel på det ur Östergrens ordbok är "Uppsalas unikaste lunchställe". Där måste **unik** betyda "ovanlig, särpräglad".

Jag anser dock att **unik** bör användas om det som verkligen är "ensamt i sitt slag". Det som inte är vanligt, men dock har funnits i flera exemplar vill jag kalla t.ex. "ovanligt" eller "sällsynt".

Carl-Eric Thors